

Έκφραση –Έκθεση Β Λυκείου

A. Εξετάζω τη χρήση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης σε μια περίληψη (σελ.266)

1. Προσέξτε στο διπλανό παράδειγμα τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική στη συνοπτική περίληψη (B). (βλέπε σελ. 264)

Στον πρόλογο του άρθρου «Η πολιτική διάσταση των Ευμενίδων του Αισχύλου» εντοπίζονται οι ιδιομορφίες του αρχαίου θεάτρου που μας βοηθούν να κατανοήσουμε την αρχαία ελληνική τραγωδία, και ειδικά την πολιτική διάστασή της. (Συνέχισε)

Ποια διαφορά παρατηρείτε στο ύφος του κειμένου μετά τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική;

Μπορείτε τώρα να πείτε γιατί χρησιμοποιείται ορισμένες φορές η παθητική σύνταξη στις περιλήψεις; Να στηρίξετε την απάντησή σας στις παρακάτω πληροφορίες σχετικά: α) με τη χρήση της παθητικής σύνταξης (1, 2, 3) και β) με το σκοπό που εξυπηρετεί μια περίληψη (4).

Χρήσιμες πληροφορίες 📖

Με την ενεργητική σύνταξη εξαιρείται το πρόσωπο (ή το πράγμα) που δρα, και το γραμματικό υποκείμενο της πρότασης στη σύνταξη αυτή συμπίπτει με το λογικό υποκείμενο (ο ήλιος θερμαίνει τη γη), ενώ με την παθητική σύνταξη εξαιρείται μάλλον το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου (η γη θερμαίνεται), και το λογικό υποκείμενο σ' αυτό δηλώνεται έμμεσα, δηλαδή με τον προσδιορισμό του ποιητικού αιτίου (από τον ήλιο).

Με την παθητική σύνταξη: αποκτά ποικιλία η πλοκή του λόγου· μεταβάλλεται σε υποκείμενο η έννοια που συνήθως παριστάνεται ως αντικείμενο, εφόσον αυτή κρίνεται το κύριο στοιχείο της πρότασης· δεν ονομάζεται ρητά το υποκείμενο, όσες φορές κανείς δεν θέλει ή δεν μπορεί να το ονομάσει, όπως συμβαίνει αυτό πολλές φορές με τα απρόσωπα ρήματα (χιονίζει, αστράφτει, βρέχει κτλ.) που δηλώνουν απλώς το συμβάν χωρίς να το συσχετίζουν με το υποκείμενο.

Το ποιητικό αίτιο παραλείπεται όταν:

εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα

είναι άγνωστο

δεν θέλουμε να το δηλώσουμε

Ο σκοπός της περίληψης είναι να αποδώσει με συντομία το περιεχόμενο ενός κειμένου.

Β. Θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση (σελ. 277)

(σχετικά με τη λακωνική έκφραση και την προσπάθεια για εξοικονόμηση χρόνου στη σύγχρονη καθημερινή ζωή)

Όπως φαίνεται και από το διπλανό ανέκδοτο, το οποίο διηγείται ο Ηρόδοτος οι Σπαρτιάτες ήταν ονομαστοί για τη λακωνικότητά τους, δηλαδή για την ικανότητά τους να εκφράζονται με συντομία και συγχρόνως με ευστοχία. Μπορείτε να συσχετίσετε αυτή την ικανότητα των Σπαρτιατών με όσα γνωρίζετε γενικότερα για τα ήθη τους και τον τρόπο της ζωής τους;

Οι εξόριστοι από τον Πολυκράτη Σάμιοι φτάνουν στη Σπάρτη, για να ζητήσουν βοήθεια «καί καταστάντες επί τούς ἄρχοντας ἔλεγον πολλά, οἷα κάρτα δεόμενοι»· στο μακρύ τους λόγο, οι Λάκωνες απαντούν πως την αρχή του την ξέχασαν και το τέλος του δεν το κατάλαβαν. Στη δεύτερη παράστασή τους οι Σάμιοι είναι σύντομοι· κρατούν ένα σακί στα χέρια τους και λένε: το σακί χρειάζεται αλεύρι. Όμως οι Σπαρτιάτες παρατηρούν πως η λέξη σακί είναι περιττή, αφού οι Σάμιοι το κρατούν στα χέρια τους και τους το δείχνουν. Θα έφτανε να πουν: χρειάζεται αλεύρι.

(Ηροδότου Ιστορία: Εισαγωγή-μετάφραση, σχόλια Δ. Ν. Μαρωνίτη)

1. Σε ποιες περιστάσεις της καθημερινής μας ζωής είναι απαραίτητη η λακωνικότητα και πότε αντίθετα επιβάλλεται η αναλυτική έκφραση στον προφορικό ή στο γραπτό λόγο;

2. Αν δέχεστε ότι η λακωνικότητα είναι αρετή και ότι το «λακωνίζειν εστί φιλοσοφείν», προσπαθήστε να το υποστηρίξετε με τα κατάλληλα επιχειρήματα.
3. Νομίζετε ότι η λακωνικότητα είναι συνήθως συνάρτηση της εσωστρέφειας και ότι αποτελεί φραγμό στην ανθρώπινη επικοινωνία;

Γ. Σελίδα 278

Με βάση τα αποσπάσματα της διπλανής στήλης από δημοσιογραφική συνέντευξη με τον καθηγητή της Γλωσσολογίας Γ. Μπαμπινιώτη για την εκτεταμένη χρήση των αρκτικόλεξων (συντομογραφιών) στην εποχή μας, να συζητήσετε σχετικά με τα αίτια του φαινομένου, τις επιπτώσεις του στη δομή της γλώσσας και γενικότερα στην ανθρώπινη επικοινωνία.

Ζούμε σε μια εποχή, όπου κατακλυζόμαστε από πληροφορίες. Οι πολίτες διεθνώς έχουμε μια αυξημένη γλωσσική επικοινωνία (...).

ΕΡΩΤ.: Ποια είναι η απόρροια του φαινομένου αυτού;

ΑΠ.: Σε παγκόσμιο επίπεδο –και όχι μόνο οι Έλληνες– οι πολίτες είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε οικονομίες στην επικοινωνία μας. Θέλουμε να πούμε πολλά σε λίγο χρόνο και να τα συγκεντρώσουμε σε λίγο χώρο. Αυτή η οικονομία χώρου και χρόνου μπορεί να είναι βασική σήμερα στην επικοινωνία μας, αλλά επιφέρει τη συντόμευση του λόγου. Τα αρκτικόλεξα δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια συντόμευση του λόγου κυρίως στο γραπτό λόγο, όπου πρέπει να κάνουμε οικονομία χώρου, χρόνου και δυνάμεως (...).

ΕΡΩΤ.: Το όλο θέμα έχει σχέση με τη δομή της γλώσσας; Επιφέρει την αλλοίωσή της;

ΑΠ.: Νομίζω ναι. Η ελληνική γλώσσα είναι μια κλινόμενη γλώσσα. Όταν θα χρειαστεί να κλείνεις τη λέξη «Ι.Χ.», θα πεις το «Ι.Χ.», του «Ι.Χ.»... Περνάμε λοιπόν σε μια μορφή ακλισίας (...).

Επίσης οι ελληνικές λέξεις –η δομή τους– είναι να τελειώνουν σε φωνήεντα (...). Όταν λέμε «ΕΥΔΑΠ», «ΝΔΦΚ», «ΦΑΠ» (...) αρχίζει να δημιουργείται ένα άκουσμα στον ακροατή της ελληνικής γλώσσας, ότι οι ελληνικές λέξεις μπορεί να λήγουν σε σύμφωνα. Απ' αυτή την άποψη, ως άκουσμα, παραβιάζεται η αίσθηση της γλώσσας, επέρχεται μια μορφή αλλοίωσής της.

ΕΡΩΤ.: Υποβαθμίζεται αυτό που λέμε ποιότητα του λόγου;

ΑΠ.: Όπως και να το κάνουμε, με τη συσσώρευση, την επανάληψη, την κατάχρηση τέτοιων αρκτικόλεξων ιδιαίτερα στον προφορικό λόγο, ναι, υποβαθμίζεται η γλώσσα (...), αυτοματοποιείται ο λόγος, συνθηματοποιείται, αν θέλετε, και γιατί να το κρύψουμε, εκμηχανίζεται. Γίνεται γλώσσα μηχανής, προκάτ.

(«Όταν τα γράμματα γίνονται λέξεις», από τις εφημερίδες)

Δ. Σελίδα 279

Να οργανώσετε μια συζήτηση για το λακωνικό λόγο, τα πλεονεκτήματά του και τις περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιείται (είναι ο λακωνικός λόγος ο καταλληλότερος για κάθε περίπτωση επικοινωνίας;). Καθώς παίρνετε μέρος στη συζήτηση, να κρατάτε σημειώσεις, για να απαντήσετε στα επιχειρήματα των συνομιλητών σας. Μπορείτε, πριν από τη συζήτηση, να συμβουλευτείτε το διπλανό κείμενο:

«Ο πυκνός και λιτός λόγος»

Όσο *ανούσια* και ενοχλητική, αφόρητη είναι η φλύαρη και ασυνάρτητη, η κακοπλεγμένη και απειρόκαλλη φράση, τόση δύναμη και ομορφιά έχει ο πυκνός και κρουστός, ο καθαρός και εύστοχος λόγος – σε όλες τις γλώσσες του κόσμου. Είναι λάθος να νομίζουμε ότι υπάρχουν γλώσσες που προσφέρονται στη *σαφήνεια* και στη *βραχυλογία*, και άλλες που από την ίδια τη συντακτική δομή τους επιβάλλουν την πολυλογία και τα περίπλοκα σχήματα. Όλες οι γλώσσες, οι πλουτισμένες από το

πνεύμα των λαών που τις μιλούν και *δουλεμένες* από τους τεχνίτες του λόγου, είναι ικανές και για το ένα και για το άλλο. Την αρετή στην καλή χρήση των τύπων τους και την ευθύνη για την κακομεταχείρισή τους την έχει αυτός που εκφράζεται έτσι ή αλλιώς. Και μόνο αυτός.

Ανέκαθεν, στη γλώσσα και στην παράδοση όλων των λαών της γης, οι μεγάλες «αλήθειες» διατυπώνονται με ολιγόλογες, κοφτές και ξεκάθαρες φράσεις. Έχουν τη μορφή λεκτικά συμπυκνωμένων αποφθεγμάτων που εντυπώνονται βαθιά στη μνήμη και μεταδίδονται από γενεά σε γενεά αναλλοίωτα, σαν ιερή και απαραβίαστη πνευματική *παρακαταθήκη*. Είναι *καρποί* της *οξυδέρκειας* και της σκέψης, της φαντασίας και της πείρας επίλεκτων ατόμων, είτε καταποντισμένων στο πέλαγος της ανωνυμίας είτε τοποθετημένων στη μισοφωτισμένη περιοχή του θρύλου. Αποστάγματα της ανθρώπινης σοφίας.

Τόσο μεγάλη και επιτυχημένη λογική απόσταξη και λεκτική συμπύκνωση δεν είναι βέβαια πάντοτε δυνατή. Ούτε ίσως επιθυμητή. Υπάρχουν νοήματα πολυμερή (όπως μερικές οργανικές ουσίες) που η συντομογραφία μπορεί να τα ακρωτηριάσει. Αλλά και τότε ο σοφός λόγος είναι πλήρης και συνάμα πυκνός. Δεν κρύβει τον πλούτο του νοήματος, απεναντίας *αναδείχνει* την έκταση και το βάθος, τις πολλές και ποικίλες διαστάσεις του. Αλλά ταυτόχρονα περιορίζεται στα απολύτως απαραίτητα λεκτικά στοιχεία, χωρίς αυτός ο περιορισμός να αφήνει άστεγο ή αμφίβολο κάτι το ουσιαστικό. Η πρόταση διατυπώνει ολόκληρη και καθαρή τη σκέψη. Και συνάμα μεγαλώνει με τη συμπύκνωση η εκφραστική της δύναμη. Η περισσολογία και η αοριστολογία δεν θα συσκοτίζουν μόνο το νόημα· θα κατέστρεφαν και την ένταση της φράσης που είναι μια από τις κύριες, ίσως η κυριότερη αρετή του αποφθέγματος. Αν ο *γνήσιος* και *καίριος* λόγος έχει τόσην απήχηση στην ψυχή μας, αν αγκιστρώνεται και δεν ξεκολλάει από τη μνήμη μας, τούτο οφείλεται ασφαλώς στο γεγονός ότι έχει επισημάνει και αποκαλύπτει μιαν αλήθεια με απέραντο βάθος, ένα στοχασμό που όσο και να τον εξερευνήσει κανείς, δεν φτάνει ποτέ στην άκρη του. Αλλά και σε ένα άλλο του προσόν, μοναδικό και ανεκτίμητο: ότι έχει επιτύχει τέτοιαν

ακρίβεια και αυτάρκεια, και προπάντων τόσην ένταση στη διατύπωση, ώστε δεν σηκώνει την περίφραση (την απόδοσή του με άλλα λόγια), κάποτε και αυτήν ακόμη τη μετάφραση (τη μεταφορά του σε άλλη γλώσσα). Είναι οριστικός και ανεπανάληπτος.

(Ε. Π. Παπανούτσος, Το Δίκαιο της πυγμής, (1975) 1989, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα)

Ασκήσεις για το σπίτι

1. «Ανέκαθεν, στη γλώσσα και στην παράδοση όλων των λαών της γης, οι μεγάλες «αλήθειες» διατυπώνονται με ολιγόλογες, κοφτές και ξεκάθαρες φράσεις». Να αναπτύξετε την άποψη που σας δίνεται, αποτυπώνοντας το περιεχόμενό της σε μια παράγραφο 80-100 λέξεων. Εφόσον το επιθυμείτε, να χρησιμοποιήσετε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα.
2. Για καθεμία από τις λέξεις του κειμένου που δίνονται με *πλάγια γράμματα*, να γράψετε μια τουλάχιστον συνώνυμη λέξη. Να λάβετε υπόψη σας τα συμφραζόμενα. (Να σημειώσετε τα συνώνυμα στο τετράδιό σας).

(Έκφραση- Έκθεση, Τεύχος Β, Γενικό Λύκειο, Υπουργείο Παιδείας Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2012)

9-11-2020
Τμήματα Β1, Β2
63^ο ΓΕΛ Αθηνών
Μαρία Ευγενίου

